

pera Petra Vlahovića, a koja se odnosi na neupoznatost Gorunovićeve sa jednim neobjavljenim Kulišićevim radom. Idući tragom naučnog disidenta i želeći da prokne u pozadinu njegovih ideja, autorka je nenamerno načela i problem klasifikacije naučnih pristupa, metodologije i karaktera sakupljene građe. Njen rad, u početku zamišljen kao teorijski, polako se sve više oslanjao na lično sakupljenu empirijsku građu: autorka je morala da se bavi i arhivskim radom, i da intervjuiše veliki broj Kulišićevih poznanika i "saboraca" koji su danas rasejani na širokom prostoru (što studiju čini internacionalnom).

Što se zaključaka studije tiče, u prvi plan izbija onaj koji se odnosi na dosadašnju evolucionističko-marskističku kvalifikaciju Kulišićevog rada. Po Gorunovićevoj, Kulišićev marksistički evolucionizam je samo varijanta klasičnog etnološkog evolucionizma, sa ideološkim predznakom. Relativizujući opravdanost klasifikacije Kulišića kao "marksiste", i kritički preispitujući sva njegova naučna dostignuća, Gorunovićeve je uspela da stvori uzoran model za druge studije ove vrste. Prekopavajući obimnu pisanu građu o Kulišiću i njegovom dobu, razgovarajući sa brojnim direktnim i indirektnim svedocima i poznanicima, Gorunovićeve je, na neki način, napravila naučnu verziju "Građanina Kejna"; delo koje se formalno bavi jednim čovekom, a suštinski svima nama. Drugim rečima, to je delo koje ne pokušava da čitaoca jeftino zadovolji senzacionalnim otkrićima i jezgrovitim i konačnim odgovorima, već delo koje nepretenciozno pokreće niz novih pitanja i koje dekonstruiše naš dosadašnji odnos prema datom problemu. Smatram, stoga, da smo ovom knjigom dobili veoma koristan putokaz kako ovakve teme treba obrađivati.

*Saša Nedeljković*

**Vladimir Ribić, *Primenjena antropologija – Razvoj primenjenih antropoloških istraživanja u Velikoj Britaniji i Sjedinjenim Američkim Državama*, Srpski genealoški centar i Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 2007.**

Dometi i problemi primenjene antropologije u svetu tema je o kojoj domaća stručna i šira javnost nisu imale prilike da se detaljno informišu na jednom mestu. Knjiga Vladimira Ribića popunjava tu zjapeću prazninu i upoznaje nas, veoma iscrpno, a ujedno na zanimljiv i pristupačan način, sa ovim važnim tokom u razvoju svetske antropologije. Primenjena antropologija vodi čitaoca kroz burnu istoriju angažovanja antropologa i primene njihovih rezultata u zemljama disciplinarnog začetka i najbogatijeg razvoja antropologije – Velikoj Britaniji i SAD.

Kroz poglavlja koja nas, redom, upoznaju sa antropologijom u službi britanskog kolonijalizma, primenama antropologije u američkom kontekstu, idejama akcione antropologije i, konačno, ulogama u okviru međunarodnih razvojnih projekata, saznajemo više o mogućnostima, granicama i etičkim i drugim problemima različitih primena antropološkog znanja i rezultata dobijenih u okviru ove discipline.

U uvodnom poglavlju autor nas upozna sa problemima koji okružuju primenenu antropologiju, kako u smislu njenog poddisciplinarnog određenja, tako i u pogledu njene svrhe i ciljeva. Neki od tih problema su slabije vrednovanje primenjene od, takozvane, čiste teorijske nauke, zatim teškoće pri definisanju specifičnog programa i obuke, s obzirom na različitost mogućih predmeta istraživanja i oblasti angažovanja i, konačno, etički problemi – svakako najznačajniji i najzбудljiviji – koji se tiču interesa kojima primenjena znanja i angažovanja mogu da služe.

Poglavlje "Antropologija u službi kolonijalizma" daje presek istorije koja obuhvata početke, modele konkretnih primena i kritike kolonijalne antropologije. I pre disciplinarnog utemeljenja, antropologija je navodila svoje poklonike da razmišljaju o antropološkim znanjima u ključu njihove primenljivosti. Autor nas upoznaje sa suprotstavljenim shvatanjima Londonškog etnološkog društva i Londonskog antropološkog društva, u periodu pre njihovog ujedinjenja u Kraljevski antropološki institut, 1871. po pitanju različitosti i jedinstva ljudskih vrsta i mogućnostima i potrebama "civilizovanja" domorodačkih društava. Ipak, "pravi" angažman antropologa započinje uvođenjem "posredne uprave" kao oblika vladanja u britanskim kolonijama. "Posredna uprava" je podrazumevala samoupravu domorodačkih naroda, u skladu s njihovim tradicionalnim sistemima vladanja, ali, naravno, uz ograničenja koja su nametale kolonijalne vlasti. Takav sistem je zahtevao da kolonijalne vlasti budu dobro upoznate s lokalnim kulturama i osobenostima njihovog političkog organizovanja. Otuda se javio zahtev za dobro antropološki informisanom kolonijalnom administracijom, ali i za istraživanjima profesionalnih antropologa koja bi izašla u susret novim potrebama. Odgovor su bile sve brojnije monografije pisane nakon sprovedenih terenskih istraživanja u oblastima britanskih kolonija, ali i specijalistički antropološki kursevi namenjeni kolonijalnom administrativnom osoblju. Autor nas iscrpno obaveštava o ishodima saradnje naučnika i administracije koji su često zavisili od teorijskog zanimanja za probleme, što je inspirisalo prve i traženja odgovora na praktične probleme, što je zanimalo druge. S nestankom kolonijalnog sistema i nacionalnom emancipacijom stanovništva nekadašnjih kolonija i antropološka disciplina ulazi u novu fazu svoje istorije. Ona je bila oble-

žena, pre svega, reflektivnim promišljanjem uloge koju je antropologija imala u održanju kolonijalnog poretka, a tim preispitivanjem naročito su bili označeni dometi primenjene antropologije. Sve snažniji glasovi kritike zahtevali su da se disciplina preoblikuje kako bi se omogućio egalitarni, nasuprot paternalističkom pristupu proučavanjima, i kako bi rezultati terenskih istraživanja počeli da služe ne institucijama i vladama zemalja odakle antropolozi dolaze, već rešavanju problema onih čiji se životi i kultura proučavaju. Kako autor primećuje, samokritičnost antropologa podudarala se sa rastućom samosvešću njihovih informanata.

U narednom poglavlju Vladimir Ribić secira i problematizuje istoriju primenjene antropologije u SAD, koju prati kroz terenska istraživanja u indijanskim rezervatima, anagažman antropologa u Drugom svetskom ratu i primenu njihovog znanja u industriji. Naročito je zanimljivo poglavlje "Antropolozi u ratu" u kojem se ispituje uloga antropologa u američkom vođenju Drugog svetskog rata, ali i šire, implikacije korišćenja antropologa i njihovog znanja u vođenju spoljne politike SAD. Brojni navedeni primeri – od "kulturološkog" objašnjenja japanske invazije na Perl Harbur, preko propagandističkih pamfleta namenjenih vojnicima, do ustupanja podataka Američke asocijacije antropologa službama CIA – uzbuđuju i otvaraju mnoga pitanja, pre svih etička.

Posebno poglavlje posvećeno je jednom zasebnom vidu američke primenjene antropologije, akcionoj antropologiji, u okviru koje se posebno razmatra rad njenog osnivača Sola Teksa i projekat Foks, kao primer njene realizacije. Kritika paternalističkog odnosa prema proučavanjima u okviru akcione antropologije dobija poseban zamah formulišući se kroz imperativ da antropolog ne sme ostati samo promatrač, već se mora okrenuti društve-

noj akciji – svrha istraživanja postaje rešavanje pravih životnih problema proučavane populacije. Autor nas vodi kroz zanimljivu priču o projektu Foks, kao pokušaju ostvarenja takvih imperativa. Priča o borbi antropologa da se čuju glas i potrebe njihovih proučavanih logično se nastavlja u poglavlju "Antropolozi na strani domorodaca". Tu nam autor skreće pažnju na suštinski problem s kojim se antropolozi suočavaju kad su u pitanju zahtevi deprivilegovanih za ostvarivanjem svojih prava. S jedne strane, glasan deo antropološke naučne zajednice sve više insistira na dužnosti antropologa da saraduju sa indigenističkim pokretima i da svoju disciplinu stave u službu ispravljanja istorijskih nepravdi, što podrazumeva "kompenzaciju, reparaciju i restituciju". S druge strane, čuju se glasovi oklevanja koji ukazuju na to da su domorodački zahtevi formulisani jezikom punim zastarelih antropoloških koncepcija i romantičnih etnografskih vizija. Odatle, upozorava se, mogu proisteći esencijalističke ideologije kulture i identiteta s opasnim političkim konsekvencama.

U poslednjem poglavlju razmatraju se aspekti razvojne antropologije, mogućnosti korišćenja antropološkog znanja pri implementiranju razvojnih projekata u nerazvijenim zemljama sveta. Prelasci na nove tehnologije i sisteme privređivanja mogu imati teške kulturne posledice po zajednice koje su tim procesima pogođe-

ne. Antropolozi, svojim poznavanjem lokalnih kultura kao celovitih sistema, zato mogu biti od pomoći, jer su najpozvaniji da predvide eventualne neželjene posledice nekih inovacija. Takođe, mogu nastupati kao medijatori između visoke nauke zapadne kulture, čiji se projekti razvoja sprovode i lokalnih, "urođeničkih" znanja, koja često mogu biti od velike koristi, ali ih zapadni naučni svet ne razume, pa stoga i ignoriše. U tom smislu, antropolozi mogu služiti kao tumači i prevodioci takvih znanja, koja se neretko prenose i održavaju u neverbalnom obliku, što dodatno utiče na njihovo neuočavanje od strane zapadnih, u lokalnu kulturu neupućenih, stručnjaka.

Knjiga Vladimira Ribića je od izuzetnog značaja, ne samo zbog svog pionirskog karaktera kad su analize svetske primenjene antropologije kod nas u pitanju, već i zbog temeljnog pristupa bogatom materijalu, koji je iscrpno analiziran i kritički predstavljen kako bi osvetlio neke od najznačajnijih problema antropologije uopšte. Uzbudljiva istorija upregnuća antropologije za ciljeve onih koji poseduju moć, ali i onih koji su je lišeni, *Primenjena antropologija* predstavlja značajan doprinos istoriji discipline, kao i zanimljivo štivo za nestručnu javnost koja će u njoj uživati i moći svestrano da se informiše.

*Jelena Vasiljević*